

ЈОВАН МАРЈАНОВИЋ И ПЕРО МОРАЧА: „НАШ НАРОДНО-
ОСЛОБОДИЛАЧКИ РАТ И НАРОДНА РЕВОЛУЦИЈА
1941 — 1945“

(„Просвета“, Београд 1958)

У оквиру Историске библиотеке, као другу књигу првог кола, издала је „Просвета“ недавно дело „Наш Народноослободилачки рат и Народна револуција 1941—1945“ од Јована Марјановића и Пера Мораче.

Пре него што пређемо на оцену битних компонената овог дела, не можемо а да претходно не нагласимо да редакција „Историске библиотеке“ није изневерила обећање које је приликом своје појаве дала читаоцима. Наиме, да ће у својој едисији објављивати само дела угледнијих аутора, старијих и савремених, радове који обрађују чворна раздобља наше и опште историје, приступачне притом не само малом броју „изабраних“ већ и ширем читалачком кругу који осећа афинитет за историску литературу.

„Наш Народноослободилачки рат и Народна револуција 1941—1945“ је књига компонована из пет великих одељака од којих сваки сачињава једну логичну, историски оправдану целину. Аутори су прво изложили слом старе државе, затим почетак устанка, догађаје у преломној 1942 години, процес стварања нове државе и на крају приказали ослобођење, завршне резултате борбе и пресудне друштвено-политичке промене до којих је дошло у току рата. Као што се види, писци се нису задржали на акту непријатељске капитулације од 15 маја 1945 године, него су продужили свој рад и на догађаје непосредно после рата, који су водили консолидацији народне власти и дефинитивном правном санкционисању тековина Народне револуције. Основни делови књиге су разбијени на мање композиционе јединице. Наслови ових јединица су инвентивно пронађени, мада нешто превише новинарски обојени („Плодови угњетавања“, „Весници слободе“, „Хитлер бесни“ итд.).

Рад који приказујемо претставља по карактеру обраде преглед Ослободилачког рата и Народне револуције, хронолошки систематизован, унутрашњом структуром хомоген. Излагање је углавном засновано на документарној подлози. Док су за војну страну догађаја претежно коришћена последња издања Војноисториског института („Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945“, књ. I, и „Завршне операције за ослобођење Југославије“), дотле је излагање политичке проблематике револуције добрим делом ослоњено на ранији рад једног од писаца (Јо-

ван Марјановић, Народноослободилачки рат и Народна револуција у Југославији 1941—1945, „Култура“ 1956).

У поређењу са претходним сличним публикацијама преглед је фактолошки знатно богатији. Војна разматрања су чињенички боље поткрепљена у поређењу са друштвено-политичком страном рата. Политички догађаји су добро оцењивани али прилично оквирно обрађени, без дубљих анализа и критичког размишљања. Догађаји су обрађивани у мери колико заслужују према свом значају: улога и делатност Партије, развитак оружане борбе, смена старих облика власти новима, став друштвене реакције и уједињавање народа на платформи Народног фронта, активност антифашистичких организација на ослобођеном подручју и у позадини непријатеља, фашистички терор, борба за међународно признање НОП-а, огромне људске и материјалне жртве. И све то донето је у — данас — највише могућној повезаности, тако да се осећа колико је рат за национално ослобођење био уједно борба за социјално ослобођење, специфични револуционарни преображај старог друштвеног система.

У једном целовитом прегледу, који даје увид у општу историју рата и револуције, не занемарујући ниједан вид ванредно сложеног процеса (политички, војни, правни, међународни), није увек могућно постићи пуну складу у суштини јединствених елемената. Питање је колико је ово уопште могућно при садашњем стању наше најновије историографије. Било би идеално да се револуција прикаже у својој укупности компонената које чине њен садржај, да се предочи не у виду делова једне целине него као сливена целина делова. Само што је такво, зрело обликовање револуције, њене унутрашње динамике и међународне условљености, претходно одређено солидном монографском основном као предусловом синтезе. Војна страна револуције већ је студиски обрађивана у издањима Војноисториског института (колективни радови, монографије), док многобројни специјални проблеми њене друштвено-политичке историје још чекају своје истраживаче. А док не дођемо до првих монографија за поједина питања, остаћемо — као у овој књизи — само на основним карактеристикама догађаја.

Ова ће књига несумњиво наћи пут до читаоца. Извесне слабости испољене у њеном обликовању, по нашем мишљењу објективно условљене, нису томе сметња. Послужиће она корисно ученику и студенту, учеснику и савременику догађаја о којима се у њој говори, свима онима које оправдано интересује расветљавање једног од најсудбоносних периода наше историје. Са своје стране писци су учинили крупан корак на превазилажењу досадашњих начина у обради ове проблематике, дају-

ћи уједно значајан потстицај за припрему велике синтезе револуције.

Дело је обиман преглед (331 стр.), добро опремљено, кратким, популарним уводом пропраћено, са више карата и фотографија у тексту снабдевано.

Бранко Петрановић

Др ВОЈИСЛАВ СИМОВИЋ: АВНОЈ

Издање „Културе“, Београд 1958, стр. 191

У овој, по свом карактеру правно-политичкој студији*, релативно малог обима, ванредно актуелној, која изазива живо интересовање правника, политичара, историчара (мада не само њих), први пут је код нас научно отворен проблем АВНОЈ-а у свој његовој комплексности. Низ нових и оригиналних закључака до којих је писац дошао, као и „храбро“ стајање за њима, стварају солидну методску основу за даље истраживање специјалних питања, која су остала неразрађена или само успутно додирнута с обзиром на одређени циљ расправе.

Мало је радова из области правне теорије социјалистичке револуције који тако убедљиво као овај рад потврђују значај изучавања историје народне власти за развој наше савремене друштвене науке. Томе је допринео не само захвалан предмет истраживања — АВНОЈ, као једно од централних питања наше револуције, него и способност писца да згуснуто осветли са свих страна процес настајања нове државе, укључујући и спољнополитичке компликације око њеног признања.

Расправа је компонована из пет одељака (с уводом, закључцима и предговором др Ј. Гершковића) који претстављају јасно одређену методичку целину.

Студија има за предмет анализе правно-политички феномен АВНОЈ-а. Да би дошао до основног проблема рада — одређивања карактера АВНОЈ-а и дефинисања његовог правног положаја, Симовић је претходно испитао друштвено-историске услове стварања нове државе. Откривајући сав онај сложени сплет околности у којима се одвијала наша револуција, писац највећу пажњу посвећује формирању нових органа власти и развијању њихових државноправних елемената у процесу даљег развитка. Упоредо с овим писац осветљава и другу страну процеса: разбијање старе државноправне организације и изоловање буржоазије која се пред алтернативом класног пораза нашла

* Студија је у основи докторска дисертација писца („Природа и правни положај АВНОЈ-а“), с тим што су приликом редиговања унете извесне измене сугерисане од стране Комисије.